

emlékekről, s igen részletesen az iskola múltjáról, benne a nyelváltásról, mint ahogyan ez a felnőtt lakosságnál is megtörtént. E fejezet fő tartalma a népszerű viszonyok, munkavégzés, a néprajzi jellemzők, a kulturális és a vallási hagyományok bemutatása, többek között például az étkezési szokások, a viselet, az élet fordulói, az egyházi ünnepek, a nyelvjárás, és a dülönevek, amelyekben megőrződtek a sváb nyelvdominancia hatásai. Az utolsó rész a falutörténet egyik fájdalmas eseménye, a kitelepítéssorozat visszaemlékezéseken, a plébániai házkönyv bejegyzésein alapuló bemutatása. (Amely szinte azonos tragédiákat sorol fel a más bakonyi sváb falvakban történetekkel.)

A második fejezet a falu jelenéről szól: az intézményekről, bemutatja a község híres szülőit, s nagyon részletes (adatgazdag) leírás olvasható a civil, kulturális és sportéletről. Ez utóbbiakban, mint az ezekben aktívak, a falu lakossága jelentős része nevesítve van.

A kötet harmadik fejezetének (*Függelék*) bevezető részében a szerzők két jelentős dokumentumot közölnek: az egyik a gazdák telepítési szerződésének szövege, amely tartalmazza a kötelezettségeiket, jogaikat, valamint szerepelnek az előjárók nevei; a másik a zsellérekkel kötött szerződés, szintén az előjárók neveivel. Teljes felsorolás az 1715-től itt működött lelkipásztorok, az 1848/49-es szabadságharcban részt vettek, az ekkori újoncok, valamint a két világháború hősi halottainak névsora. Gondos munka az egykori kitelepített Mayer János táblázatos összeállítása (a hozzá csatlakozó térképpel), amely a nagyteveli házakat és lakóit sorolja fel a kitelepítés előtti időszakból. A kötetet a kitelepítés 60. évfordulója (2006) emléknapi alkalmából a Josef Koller által elmondott beszéd szövege és az adatközlők igen nagy számú nevei zárják.

A kötet Nagytevel betelepítése 300. évfordulója alkalmából készült, méltóan az alapítókhoz, az egykori és a mai utódaikhoz.

(Csuka Gabriella–Waldmann Ernő: Nagytevel/Deuschtewel. Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 2019. 490 oldal)

Tölgyesi József

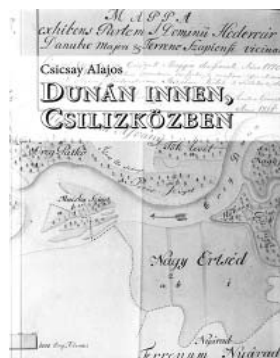
„SZIGET A SZIGETBEN” ÚJ KÖNYV A CSILIZKÖZRŐL

Csicsay Alajos író, közíró, nyugalmazott pedagógus 1938-ban született a szlovákiai Csiliznyáradon. Több ismeretterjesztő történelmi és életrajzi kötete jelent meg az 1980-as évektől. Ma Párkányban él, ahol 2019-ben megkapta a város *Pro Urbe* díját és tulajdonosa a szlovák oktatási minisztérium *Szent Gorazd-émlékérméne* is.

Legújabb könyvét a Csilizközről és benne szülőfalujáról, Csiliznyáradról írta. A Csilizköz a Csalólköznek a történelmi Győr megyéhez tartozó kistája, amely 1918-tól Csehszlovákiához tartozott, ma Szlovákia része. Csiliznyárad (szlovákul *Ňárad*, korábban *Topoľovec*, illetve *Čiližský Ňárad*) község a Nagyszombati kerületben, a Dunaszerdahelyi járásban található. A Duna és a Csiliz patak közötti, mindössze hét falut átölelő térség „sziget a szigetben” volt a történelem folyamán.

A kötet sajátos szubjektív családtörténet és egyben a szülőfalú, tágabban az egész Csilizköz XX. századi szociográfiája. A 37 részben közreadott történet az I. világháborúval veszi kezdetét és a II. világháború utáni évtizedek útkeresésével ér véget.

A könyv felütése egy sajtószerű nyomozás megindulása: a szerző I. világháborúban meghalt anyai nagyapja egy megtalált levelezőlapja nyomán kezdi feltárni családját és faluját történetét (*Egy százéves levelezőlap nyomában*). A nyomozás so-

rán olyan világ képe bontakozik ki, amelyben a szörnyű háborúk nyomorító hatása alapvetően meghatározta a mindennapokat, az emberek életét. Megismerkedünk a hagyományos paraszti társadalom, kultúra megtartó erejével, amely alapvető volt a túlélés szempontjából a tragikus évek alatt. A könyv tehát a szerző és családja, tágabban egy faluközösség sajátos mentalitástörténetét is feltárja.

A könyvet Vida Gergely hatoldalal *Utószava* zárja (*A megélt idő pecsétje*). Vida olyan szociográfiaként határozta meg a könyvet, amely jóval olvasmányosabb, szubjektívebb a hagyományos helytörténeti munkáknál. A szerzőt tehát saját élményeiben kutató helytörténészként ismerjük meg könyvéből, mivel az írás törzsanyagát gyerekkori emlékei alkotják. Megindítóan személyes, szubjektív vallomás született Csicsay Alajos tollából. Bár a konkrét adatokat, tényeket e tájról és e korokról nem feltétlenül ez a könyv tartalmazza – ez nyilvánvalóan nem is volt a célja –, mégis alapvetően fontos és igaz képet kapunk egy, ma már határainkon túli kis magyar közösség XX. századi történetéről.

Zárásként még egy gondolat a könyv alcíméről: *Jól(el)bánt velünk a történelem*. Az árójelbe tett igekötő jelzi, hogy Csicsay Alajos nem kívánta egyértelmű, megfellebbezhetetlen igazságként megítni a különböző történelmi korokat, azt már az olvasóra bízta.

(*Csicsay Alajos*: Dunán innen, Csilizközben. Csiliznyárad Község Önkormányzata, Csiliznyárad, 2019. 310 oldal, 45 fekete-fehér képpel)

Vasvári Zoltán

KOVÁTS DÁNIEL SZÜLETÉSNAPI KÖTETE

Dr. Kováts Dániel 90 éves. Családja és barátai biztatására írta meg életének első harminc évét. A honismereti mozgalom legérdemesebb munkása a mai Magyarországon, túlzás nélkül mondhatom, hogy

öt mindenki ismeri. Olyan tanítómesterek tanítványa, majd társa, mint a sárospataki vármúzeum történész-néprajzos igazgatója, Balassa Iván, a debreceni, legendás hírű muzeológus, Dankó Imre, a sárospataki teológiai tanár, Újszászy Kálmán és sorolhatnám. Mindegyikükhöz felnőtt a teljesítményt tekintve.

Esze mint a 18–20 éveseké, egészsége 90 év alatti, erkölcsi tisztasága 100%. Ilyen adottságokkal írta meg visszaemlékezését. Életének első 30 éve a következő városok és falvak színterein játszódik. Abaújnásd a születési hely, „*a boldog sziget*”, mint Móricz Zsigmondnak Tiszacsécsé. Ma Szlovákiában Trstené pri Hernáde, a Hernád völgyében, gyakorlatilag magyar lakos nélkül, csak kőhajításra a határtól, ahová Hollóházáról, Lászlótanyáról bár könnyes, de szabad szemmel is jól „*hazalátni*”. Nem csoda, ha önkéntelenül is Kisfaludy Károly verse jut az emlékiró eszébe:

„Szülőföldem szép határa!
Meglátlak-e valahára?
Ahol állok, ahol megyek,
Mindenkor csak feléd nézek.
.....
Kisded hajlék, hol születtem,
Hej, tőled be távol estem!
Távol estem, mint a levél,
Melyet elkap a forgószél.”

„*Odaveszett Nádasd: nagyapám kúriájának, szülőházamnak még a helyét is nehéz megtalálni. Leromlott, átalakított formájában alig lehet ráismerni a miskolci épületre, ahová édesapám vitte családját, ahonnan középiskolába jártam. Idegenek kezén van az általam építtetett sátoraljaújhelyi ház, amely két évtizeden át hajlékunk volt, akár csak az újszegedi »villa«, ahová nyugdíjasként húzódtunk vissza. S még nem is említetem Köszeget, Dobogóköt, Miskolc-tapolcát, a hortobágyi Borsós-tanyát, Perecest, Zemp-lénagárdot, Sárospatakot...*” – írja Kováts Dániel.